

Könyvszemle

A Magyar Tudomány Napja a Délvidéken – 2006

A Magyar Tudomány Napjának 2006. őszi sikeres megünnepléséről konferenciabeszámolót is megérte volna írni, ám a konferencia anyagának várható megjelenése inkább a kötet ismertetéséhez adott ösztökélést. A 2006. november 4-én, Újvidéken megtartott tudományos tanácskozást a *Vajdasági Magyar Tudományos Társaság (Újvidék)* rendezte, a tanácskozás anyagát tartalmazó kötetet pedig *Prof. Dr. Szalma József*, a magyar és a nemzetközi szakirodalomban is jól ismert, magyar nyelven több monográfiát publikáló kiváló jogtudós, a társaság elnöke, a Vajdasági Tudományos és Művészeti Akadémia levelező tagja szerkesztette. A kötet a Magyar Tudományos Akadémia és a Vajdaság Autonóm Tartomány Végrehajtó Tanácsa támogatásával jelent meg. A Vajdasági Magyar Tudományos Társaság mint a magyar tudományosság egyik jelentős határon túli műhelye immár hagyományosan megünnepli a Magyar Tudomány Napját, jellegét tekintve pedig – amint Szalma professzor az *Előszóban* kiemeli – a hazai és az anyaországi tudósok közötti kapcsolatok ápolását szolgálja, függetlenül attól, hogy természet- vagy társadalomtudományról van-e szó. A kötet tartalmaz három másik tanácskozáson elhangzott referátumot is.

A referátumok a társaság céljainak megfelelően a témák sokaságát fogták át, azonban a témaválasztás biztosította azt, hogy a *termé-*

szet- és a társadalomtudományokba tartozó referátumok mintegy belesimuljanak egymás gondolataiba, így a kötet bármely tudományág művelője számára hasznos olvasmány.

A tanácskozáson elhangzott referátumok élén *Karácsony András* (Budapest) referátuma áll, aki a jogi kultúra mint kutatási tárgy témáját helyezi vizsgálódásai középpontjába, és arra a következtetésre jut, hogy a jogi kultúra és a jogi hagyomány szervesen kapcsolódó fogalmak, a jogi hagyomány pedig az európai jogi fejlődésben meghatározó szerephez jut. Gondolatait mintegy tovább fűzi egy európai jogi problematikát felvázoló referátum: *Vörös Imre* (Budapest) fejtegetései a folyamatosan fejlődésben, alakulóban lévő európai jog és a magyar jogrendszer kapcsolatát, bonyolult viszonyát és kölcsönhatását elemzik, jelentős teret szánva az európai alkotmány körüli vitáknak.

A kötet két fontos és anyaországi mércével mérve is létfontosságúnak tekintendő gondot vállal fel: *Vajda Gábor* (Szabadka) *Jegelés az üvegházban* című referátuma a délvidéki magyarok irodalmának nyelvi kultúrájával foglalkozik. Az *Aracs* című folyóirat szerkesztőjeként – mint a beküldött kéziratok gondos olvasója – széles áttekintése van a délvidéki magyarság írásszintjéről, referátuma az ezzel kapcsolatos, gyakran általa aggasztónak minősített „nyelvi vétségekkel” foglalkozik, a délvidéki magyar irodalmi élet fejlődési lehetőségeinek kontextusába helyezve e gondokat. *Tóth Lajos* (Újvidék) referátuma a magyar

nyelvű oktatás fejlesztési lehetőségeivel, a fő irányokkal foglalkozik a kisebbségi jogok nemzetközi szavatolása és szabályozása kontextusában. A referátumból kitűnik, hogy a vajdasági magyarság számára a magyar nyelvű oktatás színvonalának garantálása a megmaradás egyik fontos feltétele, hiszen ez garantálhatja, hogy már a szülők beiskolázási döntésekor vonzó alternatívává váljék, szemben az anyanyelvi oktatáshoz való jogról történő lemondással. A referátum mindazonáltal a magyar tannyelvű középiskolai hálózat utóbbi években bekövetkezett bővülését biztató jelnek tartja; ennek kapcsán kifejti a továbbfejlesztés főbb irányait és ennek hordozóival kapcsolatos álláspontját.

A *társadalomtudományi* témakörhöz sorolható *Hegedüs Kovács Katalinnak* (Újvidék) *Todor Manojlović – kultúrák között – kultúrák fölött* címmel elhangzott referátuma, amely a Délvidék jellegzetes, sokszínű nyelvi és kulturális világát tárja elénk az Ady Endre és Juhász Gyula verseit szerb nyelvre fordító irodalmár (maga is ír – verset, drámaavazlatot németül is) életpályájának és működésének lebilincselő bemutatásával. A tipikus vajdasági (háromnyelvű) szellemiséget megtestesítő irodalmár egy letűnt multikulturális társadalom utolsó megtestesítője volt.

A *hittudomány* témakörben mozog *Hegedüs Antal* (Újvidék) mélyenszántó, gyakran kritikai-értékelő megjegyzéseket sem nélkülöző referátuma, amely a vajdasági hittudomány helyzetét vizsgálja. A szerző rámutat arra, hogy a paphiány a hittudománytól a lelkesképzés felé tolta el a vajdasági képzés súlypontját, ami a teológiai doktorok számára drasztikus csökkenéséhez vezetett, azonban 1989 óta a helyzet jelentősen javult.

A *természettudomány* témakörére áttérve a tanácskozás igen érdekes matematikai tár-

gyú referátumot tárt a résztvevők elé: a kötet *Pap Endrétől* (Újvidék) közöl tanulmányt a döntéshozatal elméletének matematikai alapjairól. A szerző rámutat arra, hogy az „aggregáció-operátor” elmélet a többi időszerű matematikai ágazattal és doktrínával a helyes döntés meghozatalának alapjául szolgálhat. A szerző kutatásait francia, luxemburgi és szlovákiai tudósokkal együtt folytatja, és az eredmények monografikus feldolgozására készülnek.

Mészáros Szécsényi Katalin (Újvidék) *A termikus analízis lehetőségei és korlátai különböző összetett rendszerekben* című kémiai referátuma a termikus analízis gyakorlati alkalmazásait, a termikus módszereknek a koordinációs kémiában elfoglalt jelentőségét taglalja. A tanulmány bemutatja az egykristályok előállítására ismert módszereket, arra a következtetésre jutva, hogy a homogén közegből való leválasztásmódszerek alkalmazása sikeresen alkalmazható a szerves fémkomplexumok szintézisének; a leváló kristályok minősége lehetővé teszi a keletkező vegyületek kristályszerkezetének meghatározását.

A természettudományos témakörbe tartozik *Lemberger Jánosnak* (Szabadka/Újvidék) a szabadkai izotóp–diagnosztika történetével kapcsolatos referátuma, amely napjainkig követi és mutatja be a diagnosztika szerepét a tudományos kutatásban.

A kötet további három tanulmánya – *Szalma József, Ivánszky Veronika–Mosóczy Erika*, valamint *Berényi József* írásai – az anyaországi intézményekkel való tudományos kapcsolat-tartásról számolnak be.

A kötet meggyőzően bizonyítja azt, hogy a magyar tudományosság egységet képez, a tudományosság megmaradása azonban ugyanúgy folyamatos és intenzív személyi, mint intézményes kapcsolattartáson is múlik

azért, hogy a Vajda Gábor és Tóth Lajos referátumai által felvetett problémák ne fokozódjanak, hanem lehetőség szerint csökkenjenek. Ehhez az anyaországi tudományosságnak is jelentős erőfeszítéseket kell tennie. (*Szalma*

József szerkesztő: A Magyar Tudomány Napja a Délvidéken – 2006. Újvidék: Atlantis Kiadó, 2007, 157 p.)

Vörös Imre
az MTA doktora

Demeter M. Attila:
Republikanizmus, nacionalizmus,
nemzeti kisebbségek

Demeter M. Attila új könyve a szerző korábbi politikafilozófiai munkásságának szerves folytatása. E munkásság tematikája már a szerző első tanulmánykötetében kialakult: a politikai közösség antik és modern fogalmának, valamint liberális és komunitárius értelmezésének összevetése, folyamatos reflexióval a kelet-közép-európai nemzeti, nemzeti-ségi, kisebbségi kérdésre, és ennek sajátos összefüggéseire a politikai közösség fogalmával. (Demeter M. Attila *A jó államtól a demokratikus államig* című kötetének ismertetését lásd a *Magyar Tudomány* 2002/II. számában.) Az első kötet politikafilozófiai esszéinek tematikája nem változott az évek során, a kifejtés módja azonban az időközben közölt tanulmányokban egyre szisztematikusabbá vált, mígnem a szerző e legfrissebb művében eljutott egymással is összefüggő témáinak egyöntetű, monografikus földolgozásáig.

A három fő fejezetre, bevezetőre és a konklúziók levonását szándékoló utószóra osztott monográfia már első oldalain fölveti a 19. századi kelet-európai nemzetiségi kérdés és a mai nyugati multikulturalizmus párhuzamainak és különbségeinek kérdését, amely a szerző munkásságának egyik fő jellemző, tematikus vonása. Demeternek jó érzéke van ahhoz, hogy meglássa a mai angolszász politikafilozófia, a magyar politikai gondolkodás 19. századi öröksége és a mai magyar társada-

lomtudományok egyes közös toposzainak összefüggését, és ebből önálló következtetéseket vonjon le. A kortárs politikafilozófia irányzatainak pusztá adaptációján, tankönyvszerű összefoglalásán messze túllépve, térségünk politikai közösségeinek a problémáit mindig szem előtt tartva fogalmaz ott is, ahol igénytelenebb szerző meglegedne a szóban forgó irányzat nézeteinek pusztá ismertetésével is. A bevezetés főként Will Kymlicka és Charles Taylor alapján ismerteti a komunitárius liberalizmus-kritikát a politika napjainkban megfigyelhető szerkezetváltásának, az *identitáspolitikák* és a *globalizációs mozgalmak* megjelenésének a kontextusában.

Demeter már e jelenségek előzetes áttekintésekor is a politikum és a magánélet határainak átértelmeződésére helyezi a hangsúlyt, és fölillantja a modern republikánus hagyomány lehetséges szerepét a politikai közösség fogalmának újradefiniálásában. A republikánus hagyomány a kötet végén kerül elő ismét hangsúlyosan, a közszféra és a magánélet határainak megkérdőjeleződése viszont már az első, az *európai nacionalizmusról* szóló fejezetben fontos szerepet kap. A szerző a jelenség születését a francia forradalom nacionalizmusba átnövő patriotizmusának történetén keresztül mutatja be, amely párhuzamos az állam és a társadalom közötti különbség időleges megszűnésével a forradalom évei alatt. A fejezet egyik súlypontja annak a folyamatnak a bemutatása, mely során a közös nyelvnek az állam *demokratizmusából* levezetett igényéből adódóan a politikai közösség és a

(francia) etnikum először válik eggyé az európai történelemben. (Demeter főként Benjamin Constant nézetein alapuló kritikáját a francia forradalom tárgyában külön kötetben is kifejtette kevéssel jelen munkája megjelenése előtt. Lásd: Demeter M. Attila: *Írástudók forradalma*. Csíkszereda: Pro-Print Könyvkiadó, 2004.) Az első fő fejezet hátralévő részében – *A nemzeti eszme spiritualizálódása* – Demeter a francia forradalomnak az európai, elsősorban a német nemzeti eszme kialakulására gyakorolt hatását elemzi, elsősorban német példák és klasszikus szerzők – Fichte, Renan és Meinecke – alapján. Végső következtetése szerint a demokratizmus, a népszuverenitás francia típusú intézményesítésének a következménye az erőszakos (nyelvi) asszimiláció, amelynek gátját csak az így értelmezett demokratikus rendszer liberalizálása képezheti.

A következő korszakok demokratizmust kiegészíteni hivatott liberalizmusának fő példáit a kötet, szokatlan módon, a magyar politikai eszmetörténet hagyományából meríti második, meglehetősen rövidre fogott fő fejezetében. (*A kelet-európai kisállamok és a nyelvi nacionalizmus*.) A 19. századi liberalizmus példájaként fölhozott Eötvös József és a kisebbségi kérdés 20. századi liberális megoldásának megfogalmazójaként idézett Balogh Artúr munkásságának vizsgálatakor szembe-síti az olvasót Demeter azzal, hogy a nemzetiségi vagy a kisebbségi, például nyelvi jogok visszavezethetősége az egyéni jogokra mennyire problématerhelt gondolat. Szövegrekonstrukciója és elemzése szerint Eötvös egyértelműen a(z) egyéni) jogoktól megkülönböztetett hatalmi kérdésként tekintett a nemzetiségi kérdésre, Balogh Artúr pedig mindvégig húzódozott a kollektív jogok gondolatától, minden ilyesmit az egyéni jogok kiegészítésének tekintve. Baloghot épp ez

vezeti rá arra, hogy az általa is hirdetett *önrendelkezést*, és az ebből adódó autonómiakövetelést – Eötvös eredetileg más helyzetben kialakult véleményével megegyezően – hatalmi-kormányzati tényezőnek gondolja, az egyéni jogok kiegészítéseként, de azokból nem levezethetően. Demeternek az e fejezetben foglalt eszmetörténeti fejtegetései végül oda konkludálnak, hogy a kisebbségi kérdést nem, vagy nem kizárólag az egyéni jogok között lehet megoldani, hanem az a kezdettől fogva tárgyalt alapproblémának, a *politikai közösség szerkezetének, mibenlétének* újragondolását igényli.

A könyv utolsó, legrészletesebben kidolgozott fő fejezete éppen e ponton, a kollektív jogoknak az egyéni jogokra és a politikai közösség szerkezetére gyakorolt hatása tárgyalásán keresztül folytatja a gondolatmenetet. A két világháború közötti közép-európai kisebbségi problémáról szóló Balogh Artúr-szövegek és a *mai*, valójában körülbelül a hetvenes évektől máig megjelent angolszász fejtegetések között ugyan érezhető bizonyos tematikai ugrás, amit a fejtegetés elvontabbá, konkrét példákkal kevésbé élővé válása is fölerősít, a tárgyalt problémák elméleti párhuzama azonban meggyőző, és áthidalja e törést. Demeter itt tér vissza részletesebben az *identitáspolitikáknak* már a bevezetőben is említett problémájára, amelyet a jogok beláthatatlan szaporításában és a magánélet határainak folyamatos bizonytalanná tételében lát. A fejezet legnagyobb részét Vernon van Dyke 1977-ben megjelent, nagy visszhangot kiváltó írásának és az azóta arra született liberális választípusoknak ismertetése tölti ki. (Könyve megjelenése után Demeter kezdeményezésére került sor arra, hogy e vita napjainkban mintegy újra lefolytatódjék. Van Dyke tanulmányának magyar fordítását és az arra való mai reflexiókat lásd a *Kellék* című folyóirat

Demeter szerkesztésében megjelent 26., *Egyén, állam közösség* című tematikus számában, 2005-ben.) Van Dyke *Az egyén, az állam és az etnikai közösségek* című tanulmányában az általa elismerendőnek tartott csoportjogoknak olyan listájáról beszél, amely végső soron sohasem lehet teljes. A liberális válaszok majd mindegyike közvetlenül vagy közvetetten a jogok inflációjának veszélyével fenyegető *sokféle* csoportjogot igyekszik korlátozni, ugyanakkor részben az egyéni jogokkal megalapozni a csoportjogokat, részben az egyént védeni a hatalmi tényezővé vált saját csoporttal szemben. (A legkarakteresebb idézett szerző mindkét tekintetben Chandran Kukathas, aki csak az egyén jóléte érdekében indokolható csoportjogokat tartja helyesnek megadni, és azt is csupán a csoportból való emigráció azóta klasszikussá vált *egyéni jogának* mint kontrollmechanizmusnak a fönntartásával.) A csoportjogok melletti érvelésben Demeter láthatóan leginkább a Will Kymlicka által kifejtettekhez áll közel. Kymlicka argumentációja az egyéni választás pusztá lehetőségének kulturális kódolt voltán, végső soron az egyén kulturális beágyazottságának antropológiai előfeltevésén alapul, amelyből kulturális jogokat vezet le. (A saját kultúrában való szocializálódás jogát éppen a majdani egyéni választás érdekében kell biztosítani, ami csak a csoportjogokkal lehetséges.) A fejezet komoly terjedelmet szentel azoknak a feszültségeknek és lehetséges megoldásuknak is, amelyek a csoportjogok elfogadása esetén egyén és csoport, egyén és állam, csoport és állam között szükségképpen föllépnek.

Demeter konklúziója egybecseng azzal, amit Balogh Artúr szövegeinek elemzése eredményeként, más kontextusban egyszer már megfogalmazott: a kisebbségi kérdés megoldásában nem lényegtelen a szerepe ugyan az

(egyéni) emberi jogok biztosításának, de ez önmagában végső soron elégtelen. A többségi népszuverenitás elvének csak a kisebbségi népszuverenitás elve szegezhető szembe sikerrel. Ebből kiindulva lehetnek a kisebbségek közjogi tényezők, mégpedig éppen a demokratikus politika megkívánta népnyelvi kívánalomnak a francia forradalomban kipróbált-hoz képest ellenkező előjelű megoldásának alapján. (Kár, hogy az említett, kötetben belüli párhuzamok csak a kötet második átlapozásakor szembetűnők. Az olvasónak néha hasznára válna, ha a szerző némi redundanciát is vállalva figyelmeztetné: itt ugyanazok a megfontolások kerülnek elő újra, amelyeket a francia forradalom kapcsán, más kontextusban korábban már tárgyaltunk.)

A kötet e fejezet végén, majd az utószóban is az önkormányzati elv republikánus megalapozása mellett teszi le a garast, némileg rezignáltan. Éppen azért marad számunkra a modern republikanizmus által újra felfedezett politikai retorika hagyománya, mert beláttuk, hogy a politikafilozófia nem kumulatív tudomány, és a politika szférájában bizonytalanok vagyunk a dolgok megítélésében. Biztos fogódzó híján a politikát pedig nincs amire alapozzuk, csak magára a politikai közösségben egymással folytatott (örök) vitára. Demeter a republikánus retorikai hagyomány mellett, egyébként tiszteletreméltó kiállítását az olvasó számára kissé váratlanul, és – stílszerűen – több retorikával, mint érvel alátámasztva teszi meg. E tárgyban, a republikanizmus megalapozása ügyében várhatjuk és várjuk is Demeter M. Attila következő munkáját. (*Demeter M. Attila: Republikanizmus, nacionalizmus, nemzeti kisebbségek. Műhely, XII. Kolozsvár: Pro Philosophia, 2005.*)

Mester Béla
filozófus

Új korszak kezdete?

A témával foglalkozó megszámlálhatatlan rövidebb-hosszabb írás a meghökkenítő statisztikák és az olykor még meghökkenőbb változásokat vizionáló esszék ellenére nemigen hittem, hogy az információs technika napjainkban megmutatkozó viharos átalakulása a társadalmi, gazdasági lét valamennyi lényeges területét egyszerre átforgató folyamattá áll össze, fordulóponthoz, az információs társadalom kialakulásához vezethet. Most Szabó Katalin és Hámori Balázs könyvét elolvasva, ha még nem is vagyok teljesen meggyőződve, de mindenesetre kezdek hinni benne. A szerzőpáros terjedelmes monográfiája ennek a változásnak először a legszembetűnőbb jeleit, majd a lényegét és létünk minden lényeges dimenziójára kiterjedő voltát – saját szóhasználatukkal az „átfordulást” – igyekszik megragadni. Nem vállalkoznak az információs társadalom sajátjának tekinthető, merőben új paradigma feltalálására, arra viszont igen, hogy bizonyítsák, valami merőben új van születőben. (A máig töretlen változás kezdetét a szerzők a XX. század 70-es, 80-as éveire teszik. Innentől fogva az érett piacgazdaságokat szintén átmeneti gazdaságoknak nevezik, persze más összefüggésben, mint ahogyan ezt a jelzőt Kelet-Európára vonatkoztatják.)

Az átalakulás legkézzelfoghatóbb vonatkozása, hogy most digitalizált információk mozgatják a materiális folyamatokat (36.). Mondani sem kell, mindez nem pusztán egy ugrás a technikai színvonalban, hanem a társadalmi viszonyokban, az emberi gazdálkodás jellemzőiben (mintakövetés, analitikus racionális mérlegelés szerepe), de változik a vállalatok felépítése, kapcsolatrendszere is (lásd kiszervezés, cégekhez lazán kapcsolódó külső vállalkozások hálózata, rugalmas foglalkoztatás,

munkaerő-kölcsönzés stb.). Relativizálódik a stabilitás (gyorsabban módosulnak a társadalmi preferenciák, rugalmasan változnak a vállalaton belüli és vállalatközi kapcsolatok, viszonyok, csökken a szilárd, időtálló irányítási hierarchiák szerepe, és ezzel együtt csökken a hierarchiák emeleteinek száma is). Ennélfogva a járt utakon való haladást a gyakori korrekciók váltják fel, ezért egyre nagyobb a rendszer adaptivitása (képessége, hogy kisebb késleltetéssel ismerjen fel változásokat, és hogy testreszabottabb szolgáltatásokat nyújtson), de nő a bizonytalanság, a rendszer sérülékenysége is. A kockázat a gazdasági döntések kiküszöbölhetetlen részévé válik. Mint tudjuk, alapvető tevékenységgé válik a tanulás – munkaképes korunk egynegyedrét-egyharmadát töltjük ma már új ismeretek elsajátításával (lásd a 81. oldal táblázatát) –, de mindez együtt jár a megszerzett ismeretek rövidülő idő alatti elértéktelenedésével. Változik a tér és idő szerepe. (Nem perdöntő többé a helyhez kötöttség, s a gazdasági tranzakciók mind nagyobb hányada a virtuális térben bonyolódik le, ennélfogva a személyes jelenlét szerepe egyre inkább és egyre több területen csökken.) Ami az időt illeti, a gyorsuló idő, ami persze eddig is jellemezte a technikai fejlődést, a tudás felhalmozódását és főként terjedését életünket végigkísérő mindennapi élménnyé válik. A tranzakciók és az azokat kísérő pénzmozgások körében egyre több ponton jelennek meg valószerű elszámolások, követve az információk mozgásának zéró közelébe sülyedő időigényét. A dematerializálódás és virtualizálódás már korántsem kivételes jelenségek (szolgáltatások lépnek termékek helyébe, a tranzakciók lebonyolításához nem szükséges a felkínált javak „személyes” jelenléte) – stb.

Kínálkozó lehetőség – és a szerzőpáros él is vele – a hagyományos ipari kapitalizmus

és a még kialakulóban lévő információs gazdaság szembeállítása. Amott a gépek játsszák a mozgatórugó szerepét, köréjük összpontosul a termelékenység növekedése. Itt viszont a változásokat egységes rendszerbe foglaló, sőt vezérlő információs technika lép kulcspozícióba. Amott a szabványosítás volt a gazdaság elsődleges szervező elve, amely a fogyasztásban is megtestesült (uniformizált, nagyobb részt materiális javakban és standardizált szolgáltatásokban). A mostani új világban a testreszabás, a rugalmasság jelenik meg egyre szélesebb körben, bizonyos védelmet nyújtva ezzel a globalizáció melléktermékeként jelentkező homogenizálódással szemben. A konvencionális ipari társadalom a hierarchizálásra, a részfolyamatok aprólékos tervezésére és részletekbe menő ellenőrzésére törekszik (az író egyenesen falanszterről álmodik), míg a mostani változások igyekeznek mindezeket, ahol lehet, megkérdőjelezni. Fél évszázaddal ezelőtt a tanulás, ha nem is teljesen, de majdnem befejeződött az iskolából való kilépéssel. Ma nem. A hagyományos termelés térfelén, és különösen régebben az előállított jóságok folyó költségei igen jelentősek, miközben az információgazdaságban irdatlanok a befektetések (és ha egy-egy újítás nem sikerül, vagy ha az újdonság helyére még újabb megoldás lép, a hasznot nem hozó befektetések), de minimálisak a folyamatos ráfordítások. Ily módon zuhanásszerűen csökkennek a tőkeátcsoportosítás költségei és a tőkepiaci döntésekhez elengedhetetlen információk beszerzésének költségei is, nem is szólva a döntések keresztülvitelének időigényéről. Az eredmény a tőkepiaci integráltságának elmélyülése, a nemzetközi tőkemozgások megsokszorozódása máig beláthatatlan következményekkel.

Az ilyen ellentétpárok sorát még a végtelenségig lehetne folytatni. A kiindulópont az

lehet, ahol a szerzők is kezdik. Amíg a klasszikus közgazdaságtan kiindulópontja a javak, szolgáltatások szűkössége, ez szabja meg az allokációt, a keresleti és kínálati oldal döntéseit, allokációját és az árakat is. Tehát úgyszólván mindent, ami fontos. Ezzel szemben az információgazdaságban a szűkösség mint effektív korlát egyáltalán nem érvényesül. (Szűkös jószággá ezen a piacon – mint a részletek bemutatása során a szerző erre kitér – az információk között kalandozó figyelme válik. Ennélfogva a közgazdaságtan megszabott összefüggéseinek némelyike akár a visszajára is fordulhat. (Lásd például a hálózati externáliák példáját – vö. 296., illetve 337. oldal – amikor nem a javak ritkasága, hanem tömegessé válása válik értéknövelő hatásúvá.)

A tanulmány első részében felvillantja a ma még kamaszkorát élő *Rendszer* jellemzőit. Egy részük már létezik, más részük azonban éppen csak a kezdeteknél tart. (Ezekből a jellemzőkből próbáltam ízelítőt adni.) A továbbiakban részleteiben kibontják az előbb egészként tárgyalt új világot három metszetben, a termék, a tranzakciók és a (valós és virtuális pályán) szereplők jellemzéseivel. Erre a bemutatásra gyakorlati példák tömegén keresztül kerül sor. Ezek mellett, hogy élet-szerűvé teszik a már tárgyalt összefüggéseket, érdekesek, sokszor kifejezetten szórakoztatóak, a tudományos művekre a nem angolszász világban úgyszólván kötelezően jellemző nehézkesség és unalmat súroló szárazság nélkül olvashatóak, akár el is felejtethetjük, hogy szigorúan szakmai – a mikrogazdaságtan és az új intézményi közgazdaságtan alapjaira épülő, de a példák során a múltba időről időre visszapillantó, a történetiséget sem mellőző – könyvet olvasunk, de ezúttal emésztési zavarok nélkül. (Ebben egyébként a stílus, a szerzők íráskészsége is sokat segít.) A végére jutva

elhisszük (én legalábbis elhiszem), hogy nem parciális változásokkal, hanem összefüggő rendszerrel ismerkedünk. Olyannal, amelyet legfeljebb részleteiben jellemez a normatív közgazdászok által annyira kedvelt tudatos optimalizáció, mozgástörvényeit azonban inkább az evolúció és a hálózatelmélet spontaneitástól nem idegenkedő, mégis a folyamatok határozott irányvonalához, valamiféle trendjéhez vezető útján visznek előre, van bennük logika.

A olvasó számára nem világos, hogy a bemutatott jelenségek melyike az, amely éppen csak keletkezőben van, melyikénél érzékelhető már most áttörés, esetleg melyik marad a távoli jövőben is a szerény kiegészítő forma szintjén. Számomra nem egészen átlátható az sem, ebben a szüntelen adaptivitásra épülő világbank hol lesznek a stabilitásnak azok a kapaszkodói, kitaposott útjai, amelyek

egy rendszer megszilárdulásához mégiscsak nélkülözhetetlenek. Kifejezetten örülök annak, hogy a Szabó – Hámori páros induktív alapon a jelenségek mozaikjaiból építi fel a maitól nagyon különböző világát, és szerényen tartózkodik az új rendszer paradigmájának makroszemléletű megfogalmazásától, tekintettel arra, hogy ez a rendszer még csak nagyon ifjúkorát éli, újdonságának foka legfeljebb csak a már kipróbált régihez viszonyítva mutatható ki. (Ezért tetszik a szigorúan mikromegközelítés is.)

A könyvet a kifejezések zárójelbe tett angol megfelelője és glosszárrium egészíti ki; ez szintén javára válik. (*Szabó Katalin – Hámori Balázs: Információgazdaság. Digitális kapitalizmus vagy új gazdasági rendszer? Budapest: Akadémiai Kiadó, 2006, 616 p.*)

Antal László
közgazdász

Vadhajtások

Hell Judit: Van-e feminista filozófia?

Az út, amelyre Hell Judit invitál, sokszor kanyargós, dőcögős, göröngyös, és néha zsákutcába vezet, máskor kiszélesedik, egyenes, és a horizont magasztossága beszippantja a gondolkodót. Akinek feminista meggyőződése van, legyen akár író, akár olvasó, akár nő, akár férfi, egy misszió részesévé válik. A misszió célja annak felfedése, hogy a pszicho-szocioszexuális beágyazottságú ember, aki *mindig eleve (always already)* pozicionálva jön világra, hogyan válik a mindig eleve adott társadalom hatalmi vagy épp hatalomból kiszorított, azaz látható vagy láthatatlan ágensévé.

A *társadalmi nemek* e hatalmi paradigmák manifesztálódásai. A szerző sorra veszi mindazon nyílt vagy többszörösen kódolt formáját a fizikai és szimbolikus erőszaknak, mellyel a

hatalom megpróbálja kordában tartani a nemi szerepekbe fagyasztott szubjektumot, az eredettörténetek mitologizált nőtípusaitól a mai populáris magazinokból sugallt szexistennő/házitündér modellig. Ez a tanulmány legerősebb oldala: feminista nézőpontokból feltérképezi és dekonstruálja társadalmiasult nemi szerepeinket, s rámutat, hogy *végzetünknek* nem kell biológiaiilag determinálnak lennie.

A feminista kritika művelői (nem mindig eleve nők) megpróbálják saját szakterületükön belül egy interdiszciplináris tudomány, a társadalmi nemek tanulmánya (Gender Studies) elméleti kutatásait kivinni az egyetem falai közül, s a nők hátrányos megkülönböztetésének ezerféle mechanizmusát reflektorfénybe helyezni, és gyógyírt találni rájuk.

Hell Judit könyvének legfontosabb célja az, hogy rávilágítson: a hagyományos diszciplínákat lehet és kell is feminista nézőpontból

vizsgálni. Talán szerencsésebb lett volna azonban, ha más címet választ: hiszen valójában nem a létét kérdőjelezi meg a szerző a feminista filozófiának, hanem inkább a milyenségét a feminista kritikái útján. Sokkal többről szól ez a könyv, mint azt a cím sugallná, hiszen a szerző alapos betekintést nyújt a nőtörténelemben, a nemzetközi nőmozgalmak történetében és az egyes tudományok tradicionális és újkeletű nemi paradigmáiba. Nagy érdeme, hogy olyan eszközt ad a kezünkbe, ami a *mainstream* olvasótól eddig el volt zárva: *magyarul* foglalja össze az összes főbb teóriát és terminológiát, amelyeket eddig kevés kivétellel csak idegen nyelven olvashattak az érdeklődők.

Sajnálatos módon azonban a szerző marginalizál, azaz nem tesz láthatóvá két, véleményem szerint igen fontos feminista erővonalt: egyfelől a szélsőséges feministákat, másfelől a magyar feministákat. Az első csoportot mintegy vadhajtásként említi, amelynek megnyilvánulásai szerinte „férfiellenességben, öncélú bezárkózásban, programszerű leszbianizmusban és hasonlóknak [?] jelentek meg”. Pedig hát nincs annál megrázóbb és egyben felemelőbb, ha a *mainstream* kultúrában nevelkedett olvasó előtt megnyílik a szubkultúra ezerarcúsága és merészsége, megkísérelve azt, hogy bemutassa a szubjektumnak a hata-

lom általi elnyomás leküzdésének megkísérlésére használt eszköztárait. Különösen érdekesítő lett volna továbbá bemutatni az olvasóknak azon magyar kutatókat, akik a társadalmi nemek tanulmányozását évtizedek óta művelik, akik azonban fáradtságos munkájuk ellenére még mindig nem érték el, hogy az egyetemeken önálló szak legyen a társadalmi nemek tanulmánya: még mindig csak a nemzetközi Közép-európai Egyetemen szerezhető tudományos fokozat *Gender Studies*-ből. A magyar feminista mozgalmakról sem olvashatunk a kötetben, pedig – hogy néhányat említsek – a NaNE, a TAVAM, a *tusarok.org* és az ún. „háborítatlan szülés” mozgalma mind aktív és jelen lévő feminista frontok.

Hell Judit azonban végül is teljesíti miszsióját: használható és hiánypótló könyvet ad a feminista látásmóddal ismerkedő egyetemi hallgatók és az átlagolvasó kezébe is. Tanulmánya remélhetőleg eléri célját a magyar tudományos és közéletben; segít majd abban, hogy a társadalmi nemek kutatása Magyarországon is egyre nagyobb teret nyerhessen intézményes keretek között – és ne csak vadhajtásként kezeljék. (*Hell Judit: Van-e feminista filozófia? Budapest: Áron Kiadó, 2006*)

Fogarassy Judit

PhD-hallgató, Pécsi Tudományegyetem

Demokratikus átmenet és globalizáció

Az MTA Politikai Tudományok Intézete kollektív kötete angol nyelven tekinti át a demokratikus átmenetek és a globalizáció területén a magyar tapasztalatokat tizenhét tanulmány keretében. A kötet szerzői az intézet munkatársai, illetve az ELTE Állam- és Jogtudományi Karának, valamint a Corvinus Egyetem Társadalomtudományi Karának

doktori iskoláiban tanuló két diák. Bayer József akadémikus, az intézet igazgatója, a bevezető tanulmányban szakít azzal a hagyománnyal, hogy minden, a kötetben szereplő tanulmányt „megszólítson”, bemutasson, hanem inkább a téma egészét igyekszik körbejárni a kötet írásai és saját kutatásai, valamint a nemzetközi összehasonlító tapasztalatok alapján. Főleg az utóbbiak segítik hozzá ahhoz a meglátásához, amelyet később a Freedom House 2007. évi jelentése is vissza-

igazolt, mely szerint a magyar demokrácia fejlődése az EU-csatlakozás után nem a kívánatos irányba fordult. A csatlakozás felszínre hozta a gazdasági-társadalmi fejlődés ellentmondásait akkor, amikor szembeállította azt az EU intézményes és teljesítményi elvárásával, és megbomlott a politikai elit különböző csoportjai között az EU-csatlakozás kovácsolta konszenzus. Magyarországon és más, 2004-ben csatlakozott posztkommunista országokban egyaránt alkotmányos és kormányzati válságok, éles társadalmi és politikai konfliktusok jelentek meg a csatlakozást követően. „A demokrácia társadalmi és gazdasági stabilitásának tényezői különös figyelmet érdemelnek” (19.) – írja Bayer bevezetőjében. Diagnózisa elgondolkodtató, mind az elemzők, mind a politikai aktorok számára, még akkor is, ha a hozzá vezető elemzés elméleti-módszertani kiindulópontjai sok vitát válthatnak ki, akár a pártrendszer, akár a korporatizmus megítélésében (15.).

Hankiss Elemér írásában Viktor Turner *A rituális folyamat* című klasszikus antropológiai kötete nyomán a rendszerváltás kulturális-szimbolikus aspektusait elemzi a „liminalitás” kategóriájának mentén. A „limes” szóból származó kategória az átmenetiség hatásait és fázisait mutatja fel, a különféle struktúrák közötti átmenetben azonosítja a káosz, a kezdeményezés, a prófécia, a kombinatorika és a rendfenntartás mozzanatait. Majd Hankiss Elemér a tőle megszokott játékosan kreatív fogalomalkotással keresi „a nagy magyar regresszió” magyarázatát (39–45.). Vitányi Iván az organikus és a nemorganikus fejlődési utak szembeállításával operál, provokálva a kérdést, hogy vajon nincsenek-e harmadik utak a különféle duális társadalomtudományi szembeállítások között? Szalai Erzsébet a társadalomtudományok és a társadalomtudományi ér-

telmiség helyét, szerepét, felelősségét keresi az átmenet folyamataiban. Azt a provokatív tézist fogalmazza meg, hogy „kelet-európai értelmiségiek ritkán konfrontálódnak az átmenet központi témáival, és többnyire marginalizálják azokat, akik így tesznek”. (52.) Ha ez igaz, akkor a társadalomtudományi gondolkodás alapos önvizsgálatára volna szükség a rendszerváltások nem szándékolt következményeivel kapcsolatosan, mint Magyarországon az 1990-es taxisblokádnál avagy a 2006. őszi zavargásoknál. Laki László a rövid XX. század sokszoros rendszerváltásainak traumáitól jut el a mostani gondokhoz.

Kulcsár Kálmán az új demokrácia egyik megalapozójaként összegzi az alkotmányos intézményrendszer működését. Leszögezi, az alaptörvény kezelni tudta a magyar politika ütközéseit. De szerinte például a közvetlen államfőválasztás és más módosítások javíthatnának az alkotmányos berendezkedés teljesítményén (101–103.). Szoboszlai György egy különösen aktuális téma, a népszavazás helyét mutatja be a közjogi szerkezetben. Böhm Antal rögzíti, hogy a helyi hatalom mindjobban az országos nagypolitika viszonyait képezi le. A kezdetben még önálló helyi egyesületek egyre inkább a nagy pártok járszalagára kerültek. Csizmadia Ervin a pártok alkalmazkodóképességének eredményességével magyarázza sikerességük mértékét. Kéri László a televíziós tömegdemokrácia térhódítását vizsgálja Magyarországon. Tanulmányának talán a legérdekesebb része, amelyben a mediatiszációnak a hazai politikatudományra tett hatásait mutatja be (148.). Fritz Tamás a német pártok legújabb gondjait és az új viszonyokhoz való alkalmazkodásukat kutatja magyar szemmel. Kiss Balázs és Mihályffy Zsuzsanna a Fidesz kampányainak posztmodern jellegét igazolja. Kovách Imre és Kristóf Luca egy

egészen új terület, a nagy fejlesztési projektek bonyolítóinak befolyását és társadalmi státusát elemzi (201–203.).

Miszlivetz Ferenc és Jody Jensen egy-egy tanulmányban vizsgálják a globális és az európai civil társadalom trendjeit, és az európai zálódás folyamatával való összefüggéseket. Miszlivetz szerint az Európai Konstruktív válságából az európai civil társadalom és a nyilvánosság az integráció eddigi folyamataiban háttérbe szorult aspektusainak felerősítése jelentheti a kiutat (206–225.). Jensen a globalizáció szerepét keresi a sokszereplős globalizált rendszerben, ahol a globális játékosok között megjelennek a nemzetközi NGO-k (INGO), amelyek sokféle kapcsolatban állnak a globális szervezetek világával, mint a WTO, avagy az Ecosoc. A globális civil társadalom új biztonságfogalom kialakulásához járulhat hozzá a nemzetközi rendszerben, amelyben a társadalmi egyenlőség és a demokrácia új típusú etikája érvényesülhet, a dialógus, a diskurzus és a deliberáció-tanácskozó demokrácia folyamataiban, amelyek Miszlivetz szerint az EU alkotmányához vezető útnak is fontos állomásai. A két, máskor együtt is publikáló szerző megközelítésmódja újszerű és differenciált, ám felvetődik az a kérdés, hogy vajon a civil társadalom fejlődése az európai és a globális téren a 21. század elején valóban csak progresszív és demokratikus lehet-e, avagy a civil társadalom a nemzetközi téren is ugyanolyan konfliktusos és ellentmondásos terület-e, mint az államon belüli demokrácia vonatkozásában? Hiányzik a két tanulmányból a nemzetközi tanulmányoknak a globális és európai NGO-kkal kapcsolatos azon alapvető kritikai érvelése, amely felveti az európai és a globális civil aktorok legitimitási problémáit, és főként azt a sajátosságát, hogy a magát globálisnak nevező civil társadalom

a fejlett világ kultúrájában és gazdagságában gyökerezve kíván a nemjölési, illiberális demokráciák, avagy a fennmaradó fejlesztési diktatúrák társadalmainak szószólójaként fellépni a nemzetközi fórumokon.

Böröcz József tanulmánya globális gazdaság és hatalom koordinátarendszerében kísérli meg értelmezni a kommunista rendszerből kiszakadó új demokráciák rendszerét. Arra a következtetésre jut, hogy az olyan nemdemokratikus fejlesztési diktatúrák, mint Kína, Vietnam és bizonyos értelemben India, jócskán megelőzik a globális gazdaságban való részesedésben a kelet-európai posztkommunista országokat, ám azok éppen az EU paritásos és kooperatív döntéshozatali mechanizmusai révén tehetnek szert gazdasági-társadalmi jelentőségüknél nagyobb hatalmi befolyásra az Unió intézményeinek közvetítésével. Böröcz eredeti értelmezési modellje a rendszerváltást követő és az EU felé vezető fejlődés újszerű összehasonlító értelmezésére tesz kísérletet, amely nem tarthat igényt kizárólagosságra, mint Galló Béla tőle elméleti-módszertani síkon eltérő megközelítésmódja is mutatja.

A kötet igencsak különböző tárgyú munkáin vörös fonalként fut végig a felismerés: a nemrégén még sikeresnek gondolt „magyar modell” bajban van. Az átmenet után egy darabig még remélni lehetett, csak idő, néhány évtized kérdése a felzárkózás. Most viszont félő, ismét kudarcba fordul a hazai történelem. A hetvenes-nyolcvanas évek megoldásait folytató, sorsával évtizedekig többnyire elégedett magyar közvélemény a hirtelen kitágult világ mércéivel találkozva egyszerre Európa egyik lelegeledetlenebb társadalmává változott. A tömeges frusztráció hamarjában rászabadult a roppant terhelésre felkészületlen politikai szférára, amely engesztelhetetlenségével és agressziójával csak fokozta a bajt. Ám

a külvilág sem igazán kedvezett az átmenetnek. Nemcsak a második világháború utáni német és olasz új demokráciák megszilárdulása, hanem még a dél-európai tekintélyelvű rendszerekből való spanyol, portugál és görög átalakulás is előnyösebb feltételek között menthetett végbe, mint a Köztes-Európa demokratikus és piaczgazdasági fordulata. A térség egészében ezért is mindenhol megmutatkozik valamiféle állampolgári kiábrándulás.

A tanulmánykötet az átmenet és globalizáció összefüggéseit igyekszik nagyban taglalni, ellenben hiányzik belőle a köztes-európai, illetve kelet-európai távlat. Pedig hazánk történései sokszor jobban megérthetőek Ljubljana, Tallinn és Varsó, mi több, olykor Bukarest és Moszkva nézőpontjából, mint a nyugati világ felől közelítve.

A könyvben jól megfér a tizenkilenc, tudományos felfogását és világnézetét tekintve igencsak különböző szerző láttelele. A kötet egésze jól tükrözi azt az elméleti útkeresést, amelyre a magyar társadalomtudomány, de minden bizonnyal általában az európai társadalomtudomány kényszerült az EU-csatlakozás után, amely a maga kétségbevonhatatlan eredményeivel mégis új problémagócokat, konfliktusvonalakat és intézményes kihívásokat jelent mind a tudósok, mind a döntéshozók számára. (Bayer József – Jensen, Jody (eds.): *From Transition to Globalisation. New Challenges for Politics, the Media and Society. Budapest: MTA Politikai Tudományok Intézete, 2007, 275 p.*)

Szabó Máté – Tölgyessy Péter
politológusok

A „tömegkommunikáció varázstalanítása” – az értékszociológia eszközeivel

Mai társadalmunkra több, egymásnak ellentmondó, erőteljes kulturális hatás jellemző: egyszerre van jelen a tradicionális, a posztmaterális és az angolszász típusú értékrend. A média ezekből válogat, mégpedig a piac meghatározta erővonalak mentén. A *mediatizáció*: a médiának a mindennapi életet, életfelfogást messzemenően befolyásoló hatása a közönség gondolkodásmódjának, világhoz való hozzáállásának alakulásában figyelhető meg.

Magyarország lakossága több évtizeden át csakis a televíziósorozatok és a filmek útján érintkezett a nyugati típusú kultúrákkal – igazságként megélve, hogy a televízió révén bepillantást nyerhet a nyugati világ mindennapjaiba. A létező valóság megismerése helyett a hazai ideológiai-politikai-ízlésbeli szűrő által átengedett, „konstruált kvázivalóság” képét

fogyasztottuk – írja Antalóczy Tímea *Szomszédok közt* című kötetében. A *Szappanoperák az ezredforduló Magyarországon* alcímmel megjelent könyv ismerteti a szappanoperák fejlődését, jellegzetességeit, kellékeit, majd elemzi az „amerikai szappanopera magyar módra” jellegzetességeit, a műfaj által közvetített értékeket. A karcsú kis kötet második részében egy felmérés módszereit és eredményeit ismerhetjük meg. A szerző által kidolgozott értékteszt elemzése révén képet kaphatunk arról, milyen szerepet tölt be a mai magyar társadalomban a szappanopera (a szerző fiatal felnőttek körében vizsgálta ez utóbbi kérdést).

A szappanopera elnevezése a kereskedelmi rádiózásból ered. A 20-as évek végén marketingszakemberek jöttek rá arra, milyen óriási hatása van, ha a rádiójátékokban feldolgozott mindennapi élethelyzetekbe építenek be reklámokat. A – főként háziasszonyokból álló – közönség ellenállhatatlan vágyat érez arra, hogy ugyanazokat a termékeket vásárolja meg,

amelyekről kedvenc hősei beszélnek a rádióban. Először egy fogkrémet, majd a Procter & Gamble cég egyik szappanát reklámozták – ez utóbbiról nevezték el magát a műfajt.

A televízió széleskörű elterjedése óta gyilkos vetélkedés folyik a nézők kegyeiért. A nézettségi adatokat a közkedvelt sorozatokkal igen magasra föl lehet vinni. Miután a sorozatműfajok közül a televízió sajátosságainak leginkább a szappanopera felel meg, nem csoda, hogy Magyarországon is igyekeznek valamennyi csatornán a nézők kegyeinek legmegfelelőbb, népszerű sorozatokat vetíteni. A műfaj hazai hőskorában, 1979–1989 között vetített sorozatok mindegyikét hozzávetőleg 6 millió (!) néző látta. A felmérések szerint a műfaj egyik klasszikusának számító *Dallas*-t 1996. szeptember 12. és október 16. között 2,7 millió, a *Szomszédok*-at 1998 októberében már „csak” 920 ezer ember kísérté figyelemmel.

A szappanoperák egyik legfontosabb keléke az „idődimenzió” – a múltó idó párhuzamosan zajlik a való életben és a sorozatban, ahol a szereplók a nézőkkel azonos ritmusban élnek az életüket. Így lehetett például a *Szomszédok* a mindenkorai politikai rezsim „üzzenőfüzete”, amelyben az életkörülményektől a társadalmi konfliktusokon át az aktuális botrányokig hétről hétre ugyanazokról a témákról beszélhettek a nézők, mint a gazdagréti panelház, „lakói”. Asorozatokbana „konfliktusdimenzió” igen leegyszerűsítve jelenik meg: a társadalmi, politikai gondok helyett inkább a személyes boldogulással kapcsolatos kérdések kerülnek előtérbe. Az „elbeszélésdimenzió” az évszázadok óta ismert meseszövés technikája szerint érvényesül: a történet szépen, lassan, minden részletre kiterjedően bontakozik ki, lehetőséget adva a nézőnek, hogy megértse az eseményeket és azonosuljon a szereplőkkel. Az egyik legfontosabb elem a „folytonosság-

dimenzió”: az egyes részek végén megjelenő „folyt. köv.” olyan feszültséget vált ki a nézőkben, amelyet csak azzal tudnak feloldani, ha megnézik a következő részt is.

A látványelemek szegényesek. Alig van szappanopera, amelyet ne szűk, mesterséges térben vennének föl; ezzel is biztosítva a nézőknek a legfontosabb elemet, az otthonosság érzetét. A műfaj képi sajátosságai közé tartozik a közeli felvételek gyakori alkalmazása, melynek következtében az arcjáték sokkal fontosabb szerepet kap, mint más, a férfiak szóra-koztatására kidolgozott, a női test fetisizálására épülő műfajokban. A szappanoperában a verbalitás a fő kifejező eszköz, szemben az elsődlegesen a látványra épülő műfajokkal. Az unalom elkerülését a meseszövésbe tudatosan beépített, meglepő fordulatok biztosítják.

Komparatív kutatásai során Antalóczy Tímea a Rokeach-féle reflexív felmérési módszert alkalmazza. Milton Rokeach 1973-ban 18 cél- és 18 eszközértéket dolgozott ki, amelyeket a válaszolóknak aszerint kellett rendezniük, melyiket tartják a legfontosabbnak, illetve a legkevésbé jelentősnek. Az 1-től 18-ig terjedő skálán a célértékek között szerepel az anyagi jólét, a belső harmónia, a szabadság, az üdvözülés; az eszközértékek között pedig az alkotó szellemű, az engedelmes, az önálló, a törekvő és így tovább. Antalóczy azért választotta ezt a módszert, mert ezt ítélte leghatékonyabbnak az egyéni válaszolók tipologizálására, ill. a kapott adatok klaszterelemzésére.

A kötetben a szerző által kidolgozott kutatási módszerre épülő *pilot study* eredményei is olvashatók. Antalóczy a kérdőíves felmérésbe három helyszínen főként 20–29 éves fiatalokat vont be, akiket 51 televíziós sorozat ismertségéről kérdezett meg. A budapesti főiskolásokból, debreceni egyetemistákból és sátoraljaúj helyi lakosokból álló megkérdezett-

tek a sorozatok közül átlag huszonkilencet ismertek, s a csoportok között nem volt szignifikáns eltérés a leendő értelmiségiek, illetve a középfokú végzettségűek között. A kutatások eredménye bizonyítja, hogy a szappanoperák mindennapi kultúránk részévé váltak – nem utolsósorban a különböző társadalmi státusú

nézői rétegeket kiegyenlítő hatásuk miatt. (*Antalóczy Tímea: Szomszédok közt. Szappanoperák az ezredforduló Magyarországn. Budapest: PrintX Budavár; Média kutató Alapítvány, 2006, Antenna könyvek, ISSN 1788-5094*)

Tószegi Zsuzsanna
PhD

CONTENTS

Resources of Zootaxonomy in Hungary • Guest Editor: Tamás Vásárhelyi

Tamás Vásárhelyi: On Zoo-taxonomy and Its Importance	1378
Csaba Csuzdi – Sándor Mahunka: A Short History of Hungarian Zootaxonomy	1381
Werner E. Holzinger: International Trends in Zootaxonomy	1387
Klára Dózsa-Farkas – Erzsébet Hornung: Zootaxonomy in the Hungarian Higher Education	1394
Mihály Földvári – András Kun – Tamás Szűts: Experiences in Foreign Research Institutions of Zootaxonomy	1401
Gábor Bakonyi – Zoltán Korsós – Ferenc Samu: Hungarian Zoological Institutions – Results of a Survey	1407
László Forró – Levente Fűkőh: A Survey of the Hungarian Zoological Collections	1414
Tamás Vásárhelyi: On the Assertivity of Zootaxonomy	1421

Study

György Szabados: Árpád the Monarch – History and Memory	1428
Ferenc András: Models in the Inner Side of and Beyond Mathematics	1439
Ferenc Kovács: Expectable Quantity of Renewable Energy in Power Supply	1446

Discussion

Gábor Náray-Szabó: To <i>Quo vadis, the Network of Research Institutes?</i>	1458
---	------

Academy Affairs

Tibor Kassai: Sándor Kotlán was Born 120 years ago	1462
Széchenyi-Memorial Day in Sopron	1465

Interview

István Hargittai: The Last Boat from Lisbon: Conversation with Peter D. Lax	1466
---	------

<i>The Scientists of the Future</i>	1480
---	------

<i>Outlook (László Jéki – Júlia Gimes)</i>	1490
--	------

The New Corresponding Members of the Hungarian Academy of Sciences – V.

László Csaba, Vanda Lamm, Eörs Szathmáry	1495
--	------

<i>Book Review (Júlia Sipos)</i>	1500
--	------
